

Ollerup Gymnastikhøjskole –

Livsrum – bevægelseskultur og social identitet

Af Jørn Hansen og Søren Nagbøl¹

I Et monument fra det

20. århundrede (Jørn Hansen)

I historiestudiet har man formelt altid skelnet mellem fremstillinger og kilder. Fremstillinger, der beskrev det emne man beskæftigede sig med; kilder, der skulle muliggøre, at man kunne kontrollere fremstillingerne. Sådan har det arbejdsteknik sikkert været tænkt fra forfatterne til historiestudiets studieordninger. Kilderne kunne være af meget forskellig karakter, en hovedopdeling bestod dog mellem skriftlige og ikke-skriftlige kilder. De »rigtige« kilder har dog altid været de skriftlige.

I min studietid skulle man til hver periode eller problemkompleks opgive tre fremstillinger og to kilder. Jeg ønskede på et tidspunkt at opgive en ikke-skriftlig kilde i et emne i det 20. århundrede; men fik at vide at det egentlig var lidt fjollet, der var jo så meget skriftligt materiale. Ikke-skriftlige kilder hørte især oldtiden og middelalderen til! I praksis er anvendelsen af ikke-skriftlige kilder således blevet til et blik ind i arkæologernes verden, som historikerne altid har haft det dårligt med, eller til studiet af historiens monumenter. Selvfølgelig har der været undtagelser, Aries kunne aldrig have skrevet om barndommens historie, havde det ikke været for studiet af malerier; og »Spinning Jenny« har med flid været opgivet som kilde og studeret i forbindelse med den industrielle revolution. Generelt har en ikke-skriftlig kilde dog været et monument.

På Sydfyn ligger et historisk monument: Ollerup Gymnastikhøjskole. Et monument fra det 20. århundrede. En af de vigtigste kilder til dansk gymnastik- og kropshistorie, til dansk folkelig idræt. Men der er ikke udelukkende tale om et levn fra historien, næh, det drejer sig stadig om levende historie. Samtidig eller usamtidig er Ollerup Gymnastikhøjskole også en beretning herom. Et besøg på Ollerup Gymnastikhøjskole er ikke som at tage på museum. På Ollerup Gymnastikhøjskole griber historien fat i dig.

Dette blev helt tydelig for mig, da jeg i 1990 for første gang med et universitetshold besøgte Ollerup Gymnastikhøjskole. Jeg havde bevidst intet fortalt om højskolen og dens historie, men lod de studerende besøge skolen. Heldigvis var det et fåtal, der i forvejen kendte til Niels Bukh og Ollerup Gymnastikhøjskole. Interessant var det derfor, at de studerende var blevet så engageret, at de på turen hjem nærmest skændtes om, hvad de havde set. En diskussion, der fortsatte i de efterfølgende timer.

Generelt var der enten tale om en dyb fascination af stedet eller om afsky og afstandtagen – som jo også indeholder en form for fascination – medens to studerende med tilknytning til højskolen undrende lyttede!

Hvori består det fængslende, det vedkommende ved Ollerup Gymnastikhøjskole, og hvilken nøgle kan anvendes til at åbne en sådan form for ikke-skriftlig kilde. Som omtalt er der ingen tradition for sådan et

studie inden for historiefaget. Nærliggende er det derfor at forsøge at alliere sig med nogen, der har erfaringer med studiet af arkitektur, rum og krop. Derfor tog jeg i et forsøg på at komme både videre med og tættere på Ollerup Gymnastikhøjskole kontakt til Søren Nagbøl, der tidligere har arbejdet med arkitektur og oplevelsesanalyser.² Muligheden bød sig, da jeg skulle være en af de ansvarlige for et internationalt seminar sommeren 1991.

II En iscenesat oplevelsesanalyse af Ollerup Gymnastikhøjskole (Søren Nagbøl)

I forbindelse med Institut International d'Anthropologie Corpelles' årlige møde har man besluttet, at jeg skal lede en oplevelsesanalytisk workshop. Jørn Hansen ringer til mig og foreslår, at jeg skal prøve sammen med gruppen af deltagere på dette års symposium – der skal foregå i Danmark – at se nærmere på Danmarks ældste og mest renommerede idrætshøjskole, nemlig Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Grundlagt 1920 af Niels Bukh. Jeg tøver, for jeg kender den ikke. De interpretationer af arkitektoniske iscenesættelser som jeg allerede har foretaget, har været meget grundige og tidskrævende. Simpelt hen fordi det tager meget lang tid, når man benytter sig af den psykoanalytiske dybdehermeneutiske fremgangsmåde, inden oplevelsesfigurene er så godt gennemarbejdet, at de kan skrives igennem og publiceres. Jørn Hansen mente, at det er en spændende opgave at se på gymnastikhøjskolen i Ollerup, både for os selv og vores kollegaer fra Frankrig, England, Italien og Tyskland. »Det vil være enormt spændende at finde ud af, hvad de mener om den, udbryder han«. Hansen er tændt på gåden. Og jeg lader mig forføre og foreslår: »Lad

os prøve i fællesskab, og se hvad det udvikler sig til«.

Jørn Hansen ved en masse om Niels Bukh, højskolen, dens traditioner og dens betydning for gymnastikken og højskolerens udvikling og tradition i Danmark. Jeg kommer uden nogen forudfattet mening eller viden til stedet. Vore forudsætninger er så forskellige, at et samarbejde vil kunne stimulere begge perspektiver, det kort-sigtede og det langsigtede. Det spontane og umiddelbare med den historiske arv, sådan som historikeren ser den i bakspejlet.

På vejen

Det er en forårsdag i maj, der er lys og luft og høj himmel. Solen skinner og naturen viser sig fra sin bedste side. Jørn og jeg er på vej fra Odense til Ollerup i bil. Vi kører igennem det ene smukke landskab efter det andet. I dag er det fynske landskab som en have. Stemningen og landskabet lægger op til en løssluppen snakken, hvor det, der rør sig i os, flyder frit i takt med bevægelsen udad landevejen. Bilen og det frie udsyn gør os på engang fortrolige og fremsynede. Bevægelsen ligger i de flyvende tanker. Vi kommer forbi mange højskoler, og de sætter noget igang især hos Jørn, men det han fortæller griber mig, og jeg føler på min egen krop via de erindringsbilleder der dukker op, at der er noget om snakken. Højskolebevægelsen og det miljø, der opstod i dens kølvand, har haft stor betydning for menings- og identitetsdannelsen i Danmark. Den har haft stor betydning for folkeskolereformerne, og de normer der har været styrende indenfor undervisningssektoren. Et mønster af mennesker med store magtbeføjelser, der har holdt sammen på tværs af de politiske partier, med rod i højskolebevægelsen, har været normdannende for de indlærings- og dan-

nelsesmønstre, som jeg er vokset op med fra jeg var barn. Der er altså skjulte bånd imellem en gruppe mennesker, som jeg ikke kan se via deres politiske tilhørsforhold, men mærke gennem deres virke for de normer og idealer de har hentet fra højskolebevægelsen. En slags usynlig magtliga har haft utrolig stor indflydelse på den danske skole- og uddannelsestradition. Dette folkelige, som er et særligt præg ved den danske »vi-identitet«, kommer herfra uden at det nogen sinde er taget op og forstået, hverken af højskolebevægelsen selv eller andre danske forskningsinstitutioner. For højskolebevægelsen for selvfølgelig, og måske magtede de ikke – fordi de var så folkelige – at reflektere over deres egen historie og praktiske betydning. For den politiske venstredrejede nu underdrejede 68 generation, et ligegyldigt og stigmatiseret tema. For ligetil til at kunne være genstand for en videnskabelig refleksion. De måtte først oparbejde et videnskabeligt kategorialt niveau, hvis bestemmelser kunne

trænge igennem det skin, de selv repræsenterede. Jeg begynder at forstå, hvorfor Jørn Hansen er så interesseret i at vise gymnastikhøjskolen i Ollerup frem, gøre den til genstand for en oplevelsesanalytisk interpretation, og høre hvad vores europæiske venner har at sige om en dansk kulturtradition, som siger så meget usagt om os selv.³

Pludselig fører vejen os ind i en let højredrejning, og vi er der.

De første indtryk – en lysende forsommerdag

En herlig næsten høvisk plæne, og to alléer på hver sin side af nogle træer, er forgrunden. Bygningen selv står i modlys. Den er kun skyggen af, hvad den har været. Hele hovedbygningen, der i sin oprindelige skikkelse er bygget i en C.F. Hansen inspireret nyklassicisme i mursten, står nu beklædt med tarvelige grå betonelementer. De engang så levende hvidsprossede vinduer, er



blevet afløst af lyshuller, et levn fra energikrisens kedelige kvadratiske vippelige terrommer. Dem der dræber enhver levende belysning indendøre. Restaureringen er en skånselsløs aggression mod en følsom bygning, hvis sjæl nu kun kan anes i proportionerne og dens placering i landskabet. Forhåbentlig har grundlæggeren ikke opdaget dette, for det står i en grell modsætning til den kærlighed, man iøvrigt mærker er lagt her på stedet. Et plantet drømmeland på det smukke frodige Fyn.

Blødhed og aksialitet er gennemgående for helheden, statuen af kvinden til hest midt på plænen, og trappen op til hovedindgangen, lægger en lineær akse til noget, der er større end det, der umiddelbart kan ses. En strengthed, der er blødt op med noget, der er svært at gennemskue.

Egentlig bør man komme til stedet til fods. For i bil starter besøget lidt til en side på en parkeringsplads, der går op til en me-

get lang bygning. Den passer ikke til stedets herskabelige stil. Udefra kan det være alt fra en lagerbygning, mindre fabriksanlæg til en landbrugsejendom. Det er en bygning som rummer meget for små penge.

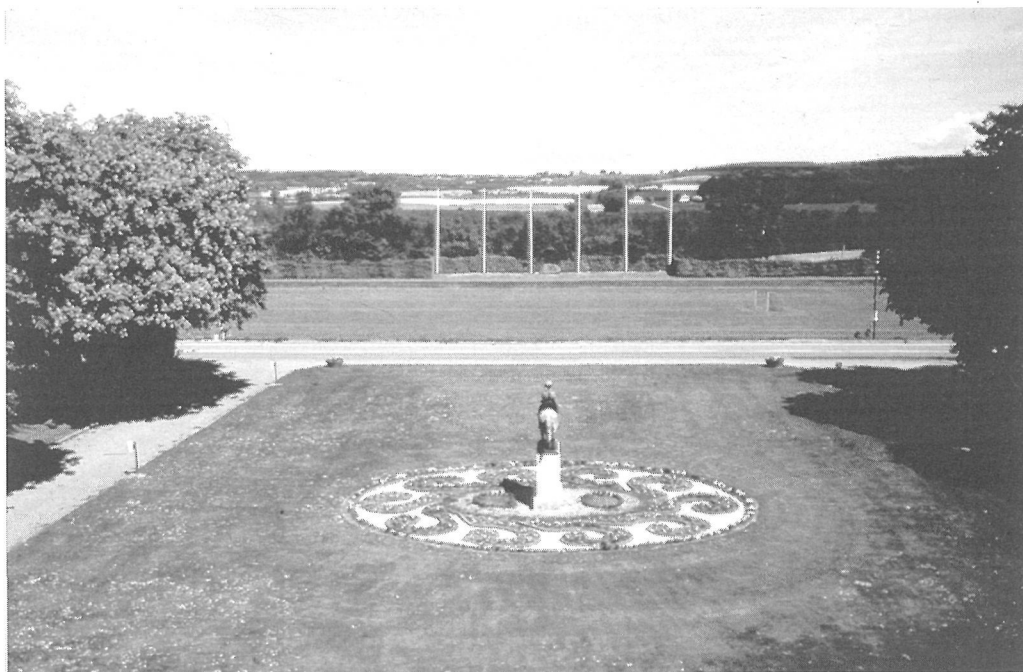
Fra parkeringspladsen går man skråt indover det aksiale haveanlæg, der nu virker mindre imponant, ja ligefrem harmløst. Går man tæt på statuen opdager man, at den ranke feminine ryg der sidder på hesten, er en ung smuk kvindes. Et smukt og sart element i det aksialt anlagte anlæg. Hun troner som en ophøjet forpost, majestætisk, værdig og uopnåelig i al evighed. Når man står ved kvinden som trækker en til sig, som et usynligt midtpunkt i forestillingen, ser man, at anlægget foran hovedbygningen afrundes og lukkes af med seks høje flagstænger, og en meget stor sten placeret lige i akse og midt imellem flagstængerne. De bølgede linier går igen i det terræn vi går og står på. Vi bevæger os i et landskab,



hvor planet bevæger sig op og ned i en for os behagelig gangart. Græsset er blødt, jorden fast, de krumme linier og det rette perspektiv føjer, stimulerer og bringer os tæt på den taktile resonans, der giver synet, der styrer mod de fjerne horisonter, et trygt overblik. Når nær og fjern griber fat om hinanden i kroppens bevægelser, som blødt græs under fødderne og en traditionel dansk hvid kirke troner i det fjerne fynske landskab, rettes fantasierne mod det overordentlige. Man føler, at man svæver ind i et fynsk landskabsmaleri. Der er på sin vis orden i tingene.

Det vi aner på den anden side af landevejen trækker i os. Vi går ned i en fordybning, et stort ovalt område med sin helt egen stemning. Her er både rart at løbe og spille bold. Det er stedet for en rigtig velspillet fodboldkamp en sen sommeraften i juni, hvor det svale drømmelys får en til at kunne næsten alt med en fodbold. Bevægelser-

ne bliver legende lette i de lysende aftener, hvor stemmer og fuglekvidder bliver til musik. Vender vi os om, er hovedbygningen med alléerne, trækroneerne og kvinden til hest midt i det hele blevet ophøjet. Vi er på åben mark, skaberen af det hele er et sted deroppe! Går vi over plænen er der en lille forhøjning op til den sorte løbebane. Atletikken har sit eget plateau. Går vi op på det hen til flagstængerne kommer vi til en stor kampesten, hvorpå der fortælles, at den blev slæbt til stedet af højskolens elever. Lige her står vi overfor et centralt sted for rituelle handlinger, et yderpunkt og helhedens hang til masseiscenesættelser. Her står den enkelte i massen overfor det mytiske, imens alle de nordiske faner går til tops. Vi forestiller os, hvordan alle skolens elever efter at have været nede i denne del af anlægget, går sammen i række og geled op på den anden side af vejen og ind i en af alléerne tilbage til højskolen.



Ind i højskolelandskabet

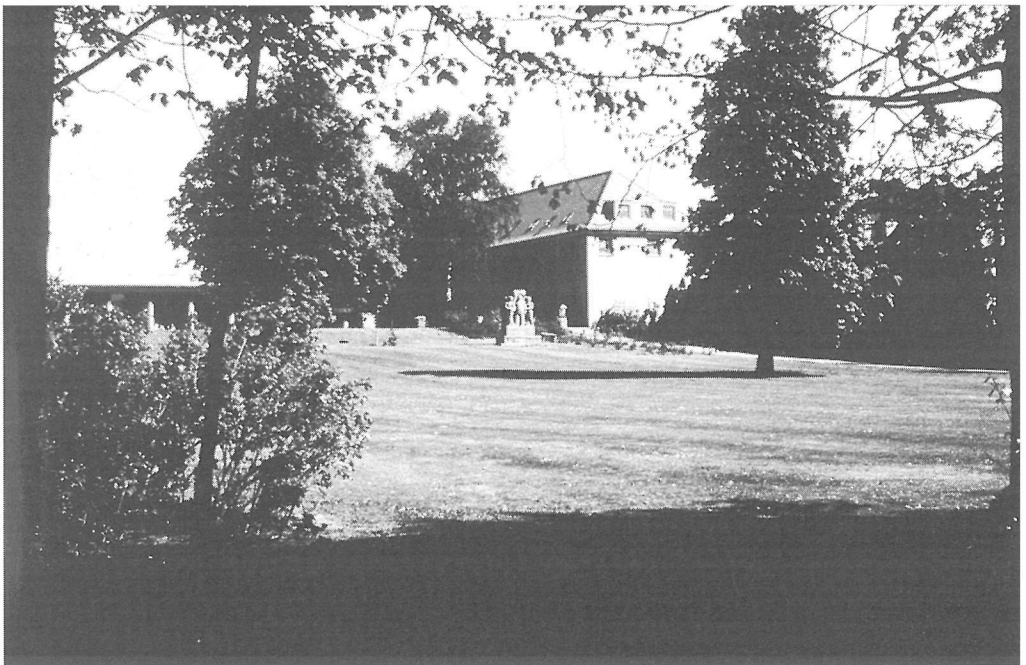
Jeg følger Jørn. Vi går højre om op af alléen for at komme indenom i et stort parkanlæg. En engelsk have et drømmelandskab, hvor man med tiden har bygget elevkollegier. Der er en nydelig lille tilbygning i gule mursten, hvor skolens administration, forstanderen og lærerne holder til.

Det er tilbygninger, så det kan ses. Tonen og strukturen i landskabet er plantet i grundlæggeren Niels Bukhs ånd. Mellem plænerne og de friserede træer, der er tæmmet uden at det romantiske er gået fløjt, står en sten, et mindesmærke af grundlæggeren og hans hunde – omgivet af beundrende karle og piger. Alt er holdt i en orden der rækker udover det sirlige. Det tilfører det drømmeagtige landskab en behersket kontrol, som virker faretruende. Idyl og beherskelse har taget hinanden i hånden, her er der overhovedet ikke over-

ladt noget til tilfældighederne. Parken er så stor, at den opleves øde, selvom der er elever på højskolen. De fylder kun i landskabet, hvis de stiller op i parader eller anden form for formation, hvor den enkelte indgår i en større iscenesættelse. En der retter ryggen på den enkelte i en ophøjet aktivitet, som de selv er med i som brikker i et levende ornament. Et som er iscenesat og organiseret efter principper, der ligger udenfor deres egen kontrol.

I det stille skjul

Vi går ind i en tystning væk fra det storslåede og kommer til en rund lysning, der er omgivet af en tætklippet hæk, så man ikke kan ses fra parkens spredte bevoksninger. I solsiden ligger 5 kønne topløse unge kvinder og soler sig. De opdager os ikke, da vi går forbi, de hviler i deres solbadning i lysningen. Vi går igennem og ud af fristedet



ved at gå op igennem et bælte af træer, der stiger brat. Vi maser på for at komme op.

Pludselig står vi på en kæmpehøj, på kanten af et kolossalt idrætsanlæg, der er beklædt med et tætklippet græstæppe. Jordvolden og arenaen smelter sammen som en stor stedsegrøn sammenføjning. Horisonterne mod nord, øst og vest er i en bue der følger volden plantet til med høje træer.

De står og svajer i vinden og lukker dette anlæg mod de fjerne horisonter og gør det således intimt i dets storslåethed. Jeg er målløs fascineret og forundret. Det er en storslået hjemmelavet forestilling, hvor det antydes, at det er for store drømme i for små sko. Et stort ønske i en idyl, hvor stedets monumentalitet havde passet bedre ind i et barsk og forblæst nordjysk landskab. Men storheden eksisterer som kontrast til det tilforladelige, og virker derfor voldsomt på fællesskabsfølelsen indenfor de afstukne rammer. Volden, der kan blive en levende

tribune, hvis den befolkes, får, fordi man er helt nede i græsset, tilskuerne til at smelte sammen til en organisk helhed. Turen op på volden er lang, og man bliver høj. På det højeste punkt er man kommet på højde med en kæmpe stor hal, der ligger præcist midt i den akse, der går igennem det hele.

Her findes den imponerende paradeplads, vi ikke kunne se udefra, men anede gemte sig på den anden side af hovedbygningen. Sikke en paradeforestilling. Denne ophøjede natur bliver som arkitektur overvældende. Den går tættere på kroppen end den forstenede monumentalarkitektur, hvor naturen er blevet til forstøvet praksis. Man føler sig hævet over alle på en kolossal jordvold, der får en til at flyde sammen med det vældige anlæg.

Her i dette fantasifulde rige på Fyn møder man også de klassiske græske atleter. De står der som mønstergyldige figurer på gangstien nord for paradepladsen, i det

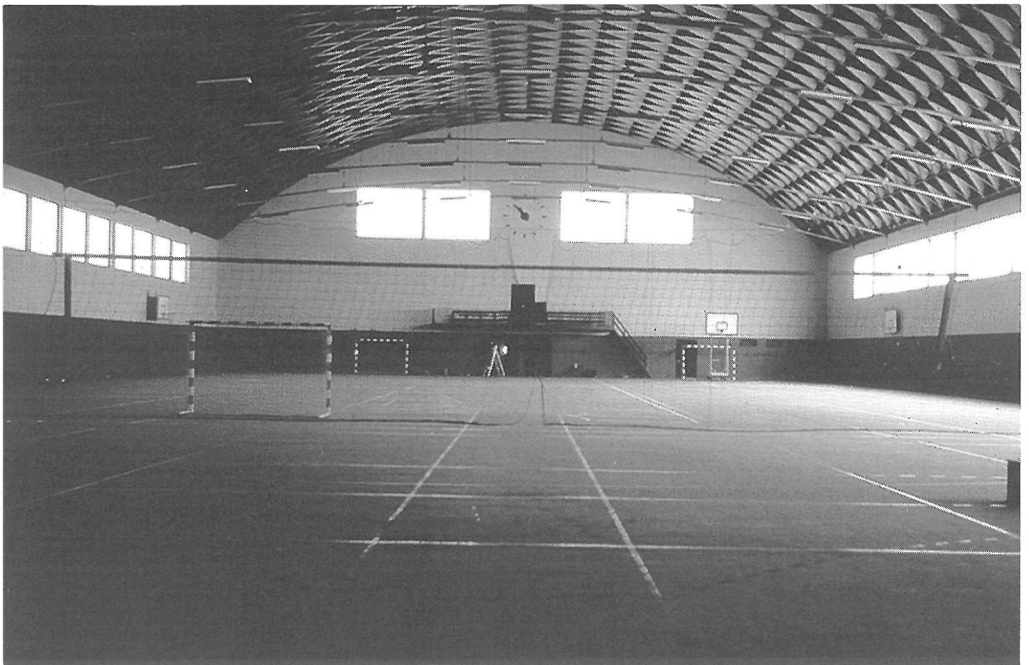




grønne bælte, der omfavner arenaen. Figurerne er følsomme ophidsende og harmløse, og afviger især fra antikkens, som jeg har set i Nationalgalleriet i Athen, og de der står i det barokke haveanlæg i Versailles ved hændernes udformning. De har noget rørende over sig, og adskiller sig på dette afgørende sted fra nationalsocialisternes skulpturer, hvor hænderne bliver små og forsvinder som den legemsdel, der kan røre og føle former.

For tæt på for store former

Står man nede på gangene og plænen er den store hal for stor, og den taber sin arkitektoniske betydning, for materialerne passer ikke til proportionerne. Der er ingen tyngde i dem. De er lette og billige, og bygningen fornemmes hjemmelavet – er det blot en kulisse til paradepladsen? Det er først når man går ind i den, at man bliver overvældet af



størrelsen. Der er højt til loftet og plads nok til en fodboldbane. Lige nu er det grønne vinyllignende gulv malet over med et utal af streger, så man på kryds og tværs på engang kan dyrke alle mulige sportsarter. Der er gjort klar til tre parallelt liggende håndboldbaner. Basketball og volleyball. Tennis kan der spilles i lange baner. Alligevel kan jeg ikke lade være med at tænke på, at her har vi en menneskekondensator, hvor folk kan stilles op i rækker og geled i en sådan mængde, at de kan fylde paradepladsen udenfor og gøre det på en sådan måde, at publikummet på voldene vil opleve hvordan et rum fyldes ud og helheden smelter sammen til et hav af mennesker.

En hangar der er stillet op i et romantisk sydfynsk landskab, der osrer af overdreven idyl. En modsætning som gør fremmede ængstelige, fordi de ikke stemmer overens uden at mystificerende spændinger træder til.

Her kan man gå uformidlet fra den ene stemning til den anden, uden at nogen slår bremsene i. Har idyllen en alibifunktion, som et tilflugtssted for noget, man ikke vil stå ved, nemlig den brutale sirlighed i det overdimensionerede – som tråden, der holder de omnipotente fantasier.

Ud igen

Vi fortsætter uden at kunne gennemskue de flyvske tanker op af en allé, der løber langs den store hal. Forundringen breder sig, idyl med et bindingsværks bondehus på den ene side ved en sø, og hallen på den anden. En virkelighed som man ikke fuldtud kan give sig hen i, følelser, der hæfter sig på en som stimulerende forbud, det usædvanlige går igen som noget uvirkeligt virkeligt. Stemninger afløser hinanden som forbud, som må forskydes i aktiviteter der bygger på modellen: spænding – afspænding, men ik-

ke fundamental hvile. Uoverenstemmelserne og den manglende gennemskuelighed efterlader én forvirret og uforløst.

Denne uro varer ved indtil vi drejer ind fra parken til en oase af vand og sypresser – det udendørs svømmebassin.

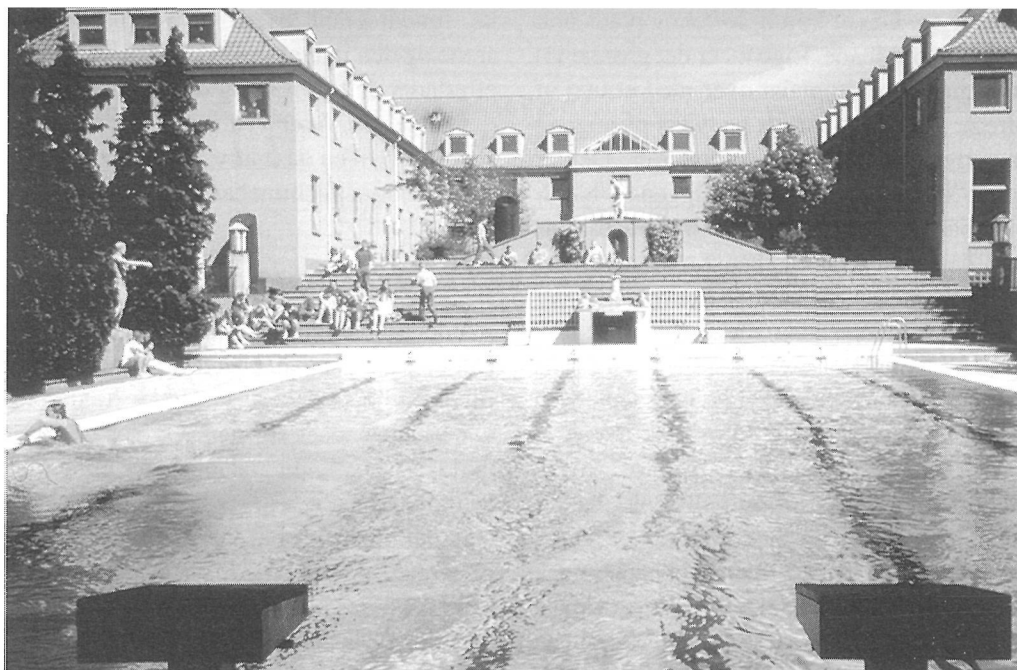
Oasen og hangaren

Vandet og bassinet liver op og giver glæde. Det er også det første sted på vores færd rundt på højskolen, at vi møder nogle elever, der har slået sig ned. Og ser ud til at nyde det. Der er en afslappet stemning omkring bassinet, der giver kroppen den kraft som det kræver for at kunne fuldføre komplicerede spring med æstetisk højde i bevægelserne.

Vandet går helt op til kanten af et anlæg, der er prydet med sypresser og skulpturer af atleter, der posererer yndefuldt. Vipperne er bygget sammen med den kolossale hal, der er beklædt med stenplader, så form og indhold får den tyngde, der er forudsætningen for et ordentlig afsæt. Vi er i en sydens oase, der er krydret med græske undertoner. Det er her på trappen, at højskolens elever samles. Stedet lægger op til, at du får lyst til at springe rundt og lege atlet på en vippe. Der er en velproportioneret forbindelse imellem højden på tårnet, vandet og lyset, og det intense rum, der beskytter springeren.

Jordvolden

Går man op af trappen støder man på en jordvold. Den ligger midt i akse i hoffets gård, og minder om et beskyttelsesrum. Et volumen der er bygget indefra og ud og fylder op. Den centrale plads, der hvor man mødes og sød musik kunne opstå er en rundrygget beplantet vold med ventilationsrør i. Den eliminerer skolens centrum, der ellers ville have været, den smukke plads, der



samlede helheden til den frie informelle sammenkomst. Jordvolden støder os væk, selvom vi havde lyst til at slå os ned ved vandet og nyde den friske forsommerdag. Vi drives ned mod den store lund og den meget lange bygning, som vi kan huske udefra.

Her hvor vi står lægger den sig pænt ind i landskabet. Indvendigt i hele dens længde er der en søjlegang, der fører os på langs af hele haveanlægget. Vi kan gå i arkaden, se ud i lunden, og komme fra det ene rum til det andet i ly af arkaden. Vi går helt ned i bunden og igennem en usædvanlig stor gymnastiksal, hvor der er en tribune i den ene ende og ud igennem en dør i den anden. Vi står i et aflukket rum, hvor der er højt til loftet og et smalt vindue, der går fra gulvet mod loftet og åbner for lyset og landskabet udenfor. Her er et springbræt og et pudebjerg i skumgummi. Vi er der, hvor det berømte Niels Bukh afsæt læres og øves.

Her i dette nøgne rum, langt fra præsen-

tationen i truppen, øves i ensomhed det afsæt som skaber højden i begejstringen i de opvisninger, de viser over hele kloden. Her er den enkelte alene med springbrættet og en kæmpestor skumgummidyne. Du kan give den hele armen, og lande sikkert i et hav af skumgummi.

Dybest nede

En dør fører os ud til en lille stejl trappe. Vi kanter os nedad. Det er trange kår her under jorden, hvor vi til vores store overraskelse møder et vandbassin, en kedelig lysrørsbelysning – og en romaskine, som man kan ro i i timevis, uden at man tilsyneladende kommer videre. Der hersker en kælderstemning, der er langt fra den fynske idyllisering af naturen udenfor. Hemmeligheden bag styrken i de ydre kraftpræstationer er skjult for offentligheden. Her i dybet trænes dag ud og nat ind, døgnet rundt i en



blågrøn lysrørsbelysning i en betonkælder uden horisonter, time efter time, de muskler der er toppræstationens natside. Det evindelige slid, en disciplinering i indædt stædighed, hvor den enkelte er overladt til sig selv, med de anstrengelser, der er grundlaget for at kunne optræde med en legende lethed. Den der løfter publikum op i en begejstret velvære, og dermed skaber fascinationen for det usædvanlige.

Op og tilbage

Det flimrer for øjnene, da vi på ny kommer op i arkaden og ser plænen, søen, syppeserne og den store hal. Den der kan rumme en hel fodboldbane.

Spisesalen

Højskolens spisesal er lagt i den lange længe, der hvor den støder op til hovedbygning-

gen. Da vi kommer ind, er der dækket op. Man spiser åbenbart på én gang, når klokken lyder, eller der bliver sagt: »værsgo«. Bordene står spredt i det store buede rum, hvor hvælvingerne og geregterne er hvide, og står flot til de blå vægge og reliefferne på sidevæggene.

Sanselighed og rationalitet møder hinanden i porcelænet, der sirligt er dækket op på 8 mandsbordene, der står i en spredt orden i salen. Der er ingen duge. Fadene og terrinerne som maden serveres af er af rustfrit stål. Der er højt til loftet og belysningen, de hvide kupler, hænger i egne formationer og svæver frit i rummet. Dagslyset falder blødt oppe fra en række ovenlys i taget. Vi er vidne til en formålstjenlig og ophøjet iscenesættelse. Eleverne sidder og spiser i rækker og geled. Tingene står på sin rette plads, og er til rådighed samtidigt på det rette tidspunkt. Er det en blanding af det velfungerende landbrug, slagteri, præcisi-

on, nærhed, orden, men også retskaffenhed – og ønsket om at et rigtigt liv skal være socialt sikkert, nøgternt og nøjsomt. Der er ikke lagt op til unødigt luksus eller udskjelser fra eller mod fællesskabets ånd. Ingen skal lide nød, vi er fælles, men ikke lige. Det kommer til udtryk i trappen, der går på hver sin side af de fløjdøre, der forbinde salen med køkkenet.

Den hæver sig fra to sider og bliver til en balkon, det plateau hvorfra forstanderen – stående i det gyldne snit – kan tale til skolens elever. Der er en festlig nøjsomhed over lokalet, der deler fællesskabet og det overordentlige og højstemte. Der er en klangfarve i salen, der kan få de danske sange til at runge, så alle bliver høje på én gang.

Der drikkes mælk eller vand til maden. Der serveres også kaffe med hjemmebag og blødt brød. Det store og det små griber om sig i en klassisk mytologi, der ønsker at

være nordisk. Spredt i lokalet hænger nogle af Thorvaldsens relieffer og gipsafstøbninger af et par fragmenter fra Partenon-frisen. Derfor har lokalet ikke det germanske i sig. Lyset er et andet. Det heroiske bliver let ironisk. Det store bliver aldrig stort nok til at blive overvældende, det søger mere mod samling end ekspansion.

Man spiser på én gang og forlader stedet samlet på et signal, flokken er en blok. Vil man ikke ud, men ind i hovedbygningen går man op af den tvedelte trappe.

Ind i bygningen fra siden

Går man op af den tvedelte trappe, kan man fra balkonen i spisesalen komme ind i hovedbygningen. Her blandes akkurat som udenfor med facaden, nyt med gammelt. Økonomi og dårlig smag har taget hinanden i hånden, og blevet til hænder der har tabt følsomheden overfor det der var, in-



den renoveringen. Det der oprindeligt må have haft sit særpræg lever ikke videre, som det kunne i de nye materialer. Den del af interiøret som har overlevet er blevet til museumsgenstande, der nu bruges i den nye orden. Vinduerne uden sprosser har forandret lyset fra de klassiske vinduer, de var med til at skabe rummets karakter og stoflighed. Nu ligner gangene, de vi kender fra institutionsbyggerierne efter oliekrisen i 70'erne.

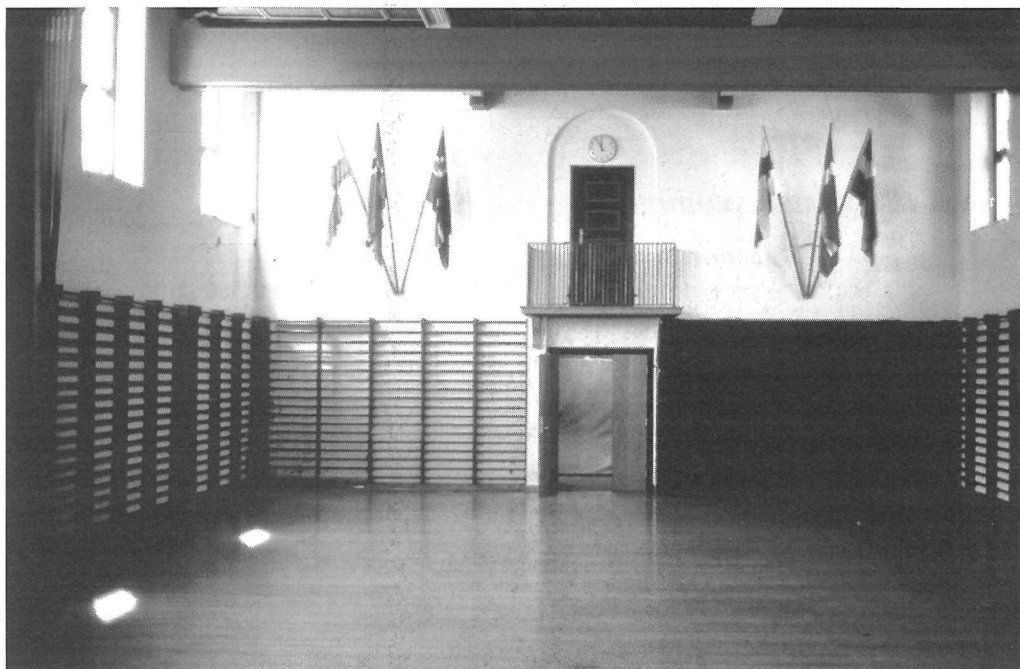
Skrivestuen

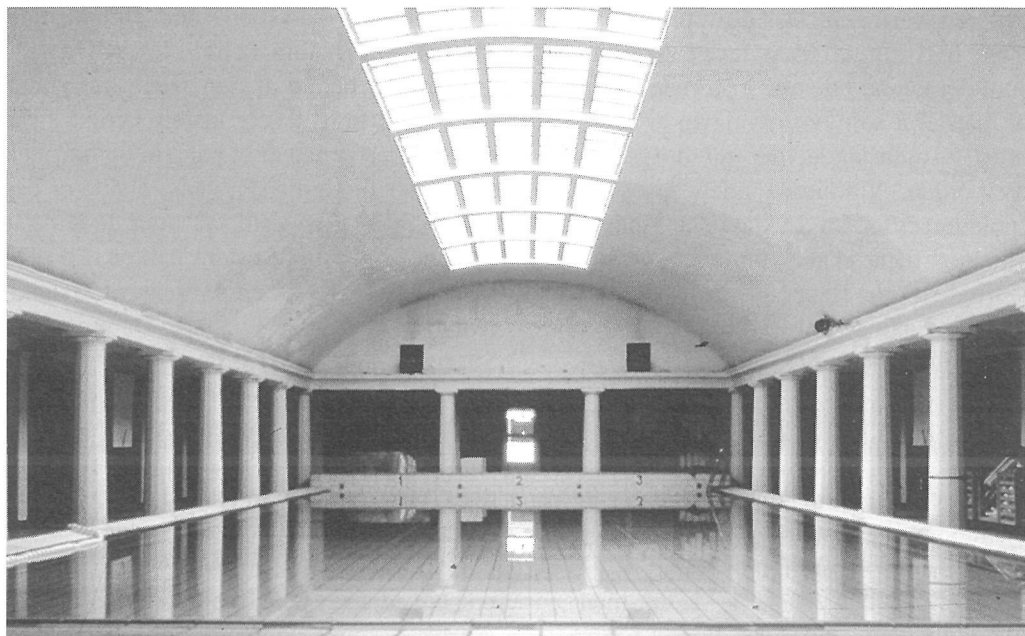
Skrivestuen med de smukke møbler og de ejendommelige, men stærke malerier er beklædt med grå vinylfelter. Når man går på dem bliver bevægelserne ladet med en klangbund, der under det direkte lys fra de store kvadratiske vinduesflader får en til at føle, at man flader ud. Du finder ikke hvile, når du går her. Men vi får trodsalt en for-

nemmelse af Niels Bukhs ånd. Den hænger i luften som en aura, der er svær at fjerne.

Længere henne af den lange gang, der løber mod nord i hele husets længde, går man pludselig ned af et par trin og har igen træ under fødderne. På venstre side er der pludselig en gymnastiksal, hvor de der går forbi bevæger sig på salens balkon. De seks faner går igen. De repræsenterer Island, Norge, Færøerne, Finland, Danmark og Sverige – kort sagt Norden. De hænger på hver sin side af en balkon, der ligner en altan, med et ur over. Det er en smuk sal, hvis smukkeste detaljer er ødelagt af de nye vinduer. Men da de er lagt så højt oppe, er det til at leve med.

Gymnastiksalen er fra begyndelsen den ene hovedakse i hele iscenesættelsen. Salen er enkel, smuk og velproportioneret. Det nordiske går igen ikke som smidighed, men som rene værdier – ret skuldrene og gå til livet med oprejst pande.





Salen trækker i os og vi må ned i den. Den er ligetil at gå til, gulvet fjedrer, klangen er rar, som gymnastiksal er den hjemme. Vi går over gulvet og igennem den åbne dør. »Nu skal du bare se«, udbryder Jørn: jeg kan mærke på ham, at der er noget han er spændt på at vise mig.

Danmarks første svømmehal

Vi går rundt om nogle hjørner, hen og op og ned af nogle trapper – og pludselig står vi der – i en stor romersk badstue med doriske søjler. Danmarks første indendørs svømmebassin.

Det gårdrum der udenfor var blevet spoleret, af noget jeg troede var et beskyttelsesrum, er i virkeligheden en intim svømmehal med et smukt ovenlys. Hallens formsprog får en til at længes efter fortidens tabte badekultur. En arkitektonisk perle lige midt i akse. De er gode til det med vand og bassiner i Ollerup.

Det er frokost

Det er frokost, vi skal møde forstanderen i et lille rum bag ved køkkenet, hvor der er dækket op til os på et lille vinylbelagt bord uden dug. Beskedent men behageligt, som en god frokoststue på en rar arbejdsplads, en af den slags hvor mester selv arbejder med.

Tonen er ligefrem og åben. Vi har fået lov til at gå rundt uden formaninger eller påbud. Vi føler, at stedet har åbnet sig for os, og vi får en velkomst der er oprigtig og ligetil. Der bliver serveret en god dansk husmandskost – dessert og kaffe – og vand til maden – sådan. Vi bliver tanket godt op, så vi er klar til at gå videre.

Foredragssalen

Anden runde starter i foredragssalen. Det er igen den nordiske arv, der kæles for.

De evigt gyldige værdier, malet som en gudehimmel på væggen bag talerstolen, har



et patos der lyser af glæde og evig lyst. Er det et billede på ønsket om en inderlighed, hvor højskolen er det stabiliserende svar på en ydre begrænsning. En eskapisme der sætter af fra troen på de nordiske myter som vores historiske kraft.

Foredragssalen med dens ornamentter og stramhed i formen, panelernes røde og blå mønstre, de hvide gereger og de skurede gulve, giver et smukt og harmonisk udtryk for den længsel, der ligger på den virkelighed, tilhørerne befinder sig i. En interessant modsætning som kræver en nærmere forklaring, end vi kan give. Med denne foredragssal er der skabt en indre realitet i skolens regi, der er særdeles velegnet for foredrag, filmforevisninger og andet som kan lægge flere lag af bevægelighed ind i det livsspillerum, man savner, når man kommer fra en hverdag, hvor man kun har tid til at tænke på – hvordan man skaffer til dagen og vejen. Det er en foredragssal der er ren i linierne, der er plads til at ordene, poesien,

litteraturen med mere kan nå den enkelte uden at blive overdøvet af udsmykningen, eller slugt af højden til loftet. Jeg savner de oprindelige stole og muligheden for at foredragsholderen også kan komme på samme plan som tilhørerne. Er det nødvendigt med denne rituelt organiserede ophøjede status?

Vejen til det allerhelligste

Niels Bukhs private bolig, højskolens hellige gemakker er bevaret i deres oprindelige skikkelse. De ligger i hovedbygningens venstre fløj. Flere veje fører til dagligstuen, spisestuen og herreværelset, der munder ud i en havestue med planter og alverdens nips.

Biblioteket

Biblioteket, der også er lærernes mødelokale, er et forholdsvis lille og beskedent rum set i forhold til al den plads, der er sat af til

kroppens aktiviteter. Der er en varm nøgtern atmosfære omkring det store bord og reolerne og panelerne. Det er gedigne og gode materialer, der får stoffligheden fremhævet af en varm belysning. De røde vægge giver de grå paneler karakter, struktur og helheden noget gedigent over sig. Der er hvile i rummet, og de opslagsbøger som er vigtige at have ved hånden, hvis man skal løse et problem i en snæver vending. Den ene reol, den der står på tærskelen til Bukhs familiestue, er fyldt med pokaler. De hædersbevisninger som skolen har hentet over hele jordkloden.

Den offentlige private fløj

Åbnes de grå dobbeltdøre i biblioteket går man direkte ind i et stort sort flygel. Det er et hjem med klaver, der åbner sig i proportioner, der rækker langt udover, hvad en ungkarl har brug for til sig selv. Vi træder ind i en bondestue i overstørrelse.

En stor gårdmandsstue fyldt med god brugskunst. Hele interiøret viser, at vi i Danmark kommer fra landet, holder af de givne traditioner og er tro overfor vore forældres normer. Det ses tydeligt i de håndgribelige møbler, det sarte nips og porcelænsfigurerne, der står spredt overalt. Malerierne er et vidnesbyrd på en stærk tilknytning til den danske natur og vores barske årstider. Landskabsmalerierne genoplivrer stemninger fra de vandreture udover markerne, hvor man lader tankerne flyve udover de uendelige horisonter, alt imens vind og vejr sørger for et tæt tilhørsforhold til stedet. Derfor får oplevelsen af landskabsmalerierne indendøre, et pust fra det virkelige liv i marken, når det er naturalismen, og ikke en af de mere eksperimenterende ismer, der hænger på væggene. Vi er langt fra abstrakte eller figurative livsforestillinger. Det er et rum, der løfter drømme- ne, herfra hvor vi står. De har hele tiden sin

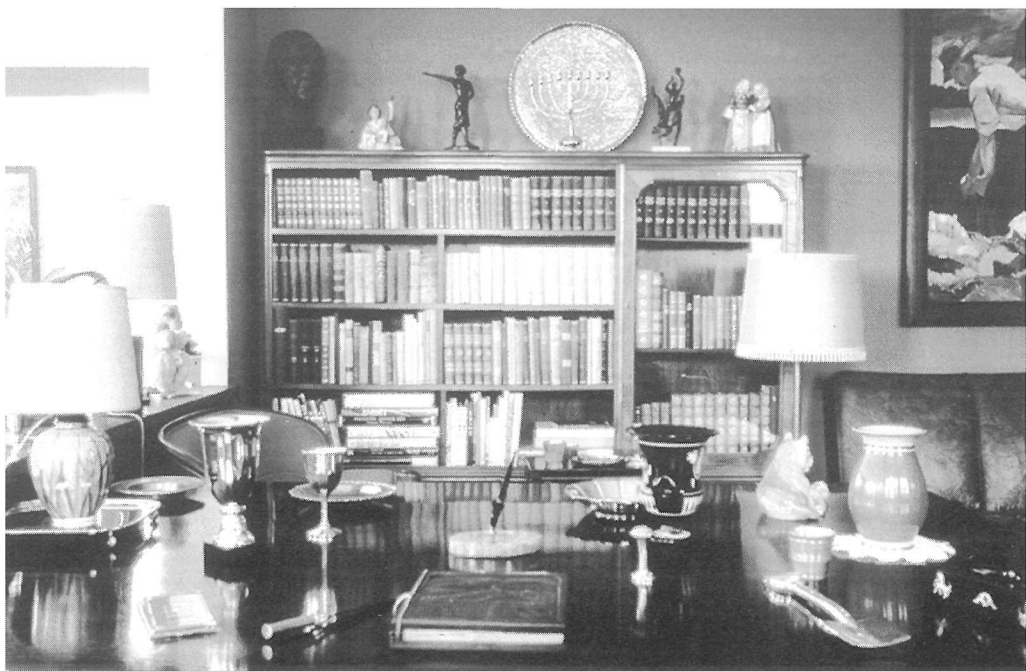




egen jævne storhed i sig. Gulvtæppet er et stort brunt vævet tæppe med et beige krusedulle mønster. Bornholmeruret står som garant for, at vi her på stedet ved hvornår og hvad klokken slår. Selvom der er orden i tingene er vi i et intimt og stemningsmættet lokale, hvor kitz og kvalitet står spredt imellem hinanden. Det eksotiske indslag er leopardskindet foran flygelet. Der er fyldt med nips og underfundige detaljer og alligevel ingen stilretning, ingen magelighed. Skrivebordet under portrættet af faderen er et arbejdsbord. Her vises den danske ungdom, at visioner er rodfæstet i slid, oprigtighed og en ærlig arbejdsindsats, hvor fællesskabet løfter den enkelte op over det lokale, landsbyen eller byen vi kommer fra. Men her følger også tanken om at kunne vende tilbage som læremester, hvis man identificerer sig med stedet. Herfra den gode opdragelse og kroppens frie bevægelighed, løftes den danske arv.

Dagligstuen

Dagligstuen er de fortroliges hellige sted. Intimiteten øges og det mystiske tager overhånd imellem storhed og nips. Her mødes ting som ikke passer sammen, men alligevel går op i en udsædvanlig helhed, som passer til resten af det, vi har set. Skrivebordet og dets placering er så dominerende, at alt andet i rummet opleves som noget, der er stillet op på dets betingelser. De andre møbelgrupper samles omkring det på en måde, så dets særlige betydning bliver tydelig. Skrivebordet er ikke et arbejdsbord, men et alter, og dets mening bliver en anden. Det er kultisk. Det bliver bekræftet af det der er sat på bordet. Det har alt sammen ingen betydning for skrivebordets funktion, som arbejdsplads – tværtimod. Bordpladen og alt hvad der står er stillet op som pynt. Det er gaver og trofæer fra hele verden, som hver især bær deres historie,



og dermed tillægges en betydning, som rækker udover det, det er, som f.eks. gæstebogen, der er slået op til gæster fra hele kloden, og den lile sølvspade. Den symboliserer grundlæggelsen af en højskole i U.S.A. Minderne og bedrifterne tårner sig op på den blankpolerede bordplade, og er til enhver tid klar til brug. På den måde opfylder de skrivebordets kultiske mission. De er ikke mere genstande, nips eller hvad ved jeg – men betydningsbærere i højskolens og Niels Bukhs tjeneste. Dermed præger de elevernes oplevelse af en livssituation, og bliver på den måde identitetsdannende elementer i højskolens regi som socialisationsinstitution. Det samme gælder resten af interiøret.

Hele højskolens ydre virke og indre mission er samlet i disse stuer, hvor kulissernes hoveddekoration er den danske landbrugs-tradition og den nordiske arv. Det går igen på væggene, hvor især maleriet over den

læderbetrukne sofa forbinder dette sindbillede. Alligevel sniger der sig noget meget personligt ind via farverne. De er varme og ideelle for et drømmeland, hvor man skal kunne føle sig tryk og i overensstemmelse med, og hjemme i fællesskabet.

Men i hele opstillingen og i proportioneringen af denne iscenesættelse, aner man, at det ikke er en kvinde, men en mand, der står bag. Dagligstuen er et herreværelse. Det er som om, der ikke er plads til småbørn, kun voksne højskoleelever. Og det til trods for, at der er så mange barnlige indslag, som f.eks. den brune porcelænskat på det yderste højre hjørne af skrivebordet. Fajancehunden på halvmuren ud til havestuen er en anden overgangsfigur, hvor sentimentalitet og infantilitet afspejler hinanden. I havestuen møder man også den romantiske kærlighed i form af en 1½ m høj gibsfigur, hvor en ungersvend ser ømt på sin sky bly elskede, som han holder over knæet.







Kontrasten her veksler fra det bløde romantiske til det arkaiske monumentale, krydret med sentimentale sødladde detaljer. Lædersofaen uden armlæn mellem de to standerlamper står under et stort farvestrålende maleri med mættede farver af hårdt arbejdende bønder. De er skildret i evighedsens lys. Her bliver der endnu engang, denne gang i en modernistisk form, gjort opmærksom på, at tilværelsen i bund og grund bygger på hårdt arbejde. Det skal vi være stolte og heroiske over. Det er sikkert derfor, man er sat på plads på læderbænken. Den lægger op til en æresfrygtig ophøjet holdning og samhørighed hos den enkelte, hvor alt hvad der kan stimulere fantasien i en bestemt retning er til stede. Varme og liv, hygge, uhygge og død alle følelser er nærværende.

Kaminen i sort marmor med en hvid frise står som et relief omkring ildstedet. Den

er så stor, at den godt kan få ens tanker ledt i en retning, hvor lys og død går op i en større enhed – krematoriet. Malerierne, der er hængt op omkring den bliver til miniaturrefigurer; figurerne på kaminhylden ligeså. Inde fra dette hellige sakrale og ophøjede herreværelse kan blikket vandre to veje ud. Den ene går gennem havestuen til den store hal med det imponerende tårn og bassinet i oasen udenfor. Er det Odin eller Grundtvig, der står og vogter i hjørnet i det smukke strejfflys?

Den anden vej ud er herskabelig. Er du på et slot eller en herregård? Du går opløftet ud af døren med et væld af indtryk, der griber om alle sanser uden at forløse eller vise hvordan man kommer videre. Indtrykkene her hænger ved. Vi går ikke uberørte ud fra dette intensive møde i hjertet af idrætsskolen i Ollerup – også efter at vi har forladt stedet og sidder og rumler i bi-

len på vej til Odense, spørger fænomenet Gymnastikhøjskolen i Ollerup.

III Historikernes dom og den kropskulturelle diskurs

(Jørn Hansen)

Selvfølgelig er Søren Nagbøl og Jørn Hansen ikke de eneste, der har beskrevet Ollerup Gymnastikhøjskole. Den første mere omfattende beskrivelse af Ollerup Gymnastikhøjskole findes i samleværket *Den Danske Idræts Bog* (1935). Artiklen »Gymnastikhøjskolen i Ollerup« er forfattet af Rask Nielsen, lærer ved højskolen, og her oplyses byggeårene for de forskellige etaper af gymnastikhøjskolen.

Ansvarlig for anlægget, der tog form fra 1920 til 1939, var Ejnar Mindedal Rasmussen. Midlerne til byggeriet skaffede Niels Bukh, enten i form af egne sparepenge eller som lån hos elever, han havde uddannet. Hovedbygningen stod færdig 1920. De fleste senere anlæg og bygninger er blevet opført med tidligere elever – de såkaldte Ollerup-bisser – som arbejdskraft. 1923 blev Stadion med boldbane, spring-, løbe- og kastebane indviet under overværelse af kongen og henved 20.000 mennesker. 1926 stod Danmarks første svømmehal færdig, samtidig var sidefløjene i hovedbygningen blevet forlænget. Næste projekt blev det overbyggede stadion. Kæmpehallen byggedes i forlængelse af hovedbygningens sidefløje, men således, at der imellem hovedbygningen og hallen blev plads til det »klassiske« svømmestadion. Indvielsen skete i 1933 og kernen i anlægget stod da næsten færdig. I naturlig forlængelse heraf anlagdes dog allerede to år efter volden med plænen, hvor de store opvisninger fra midten af 30'erne foregik. Siden er skolens udvidelser foregået på begge sider af hovedbygningen.

Rask Nielsens beskrivelse af Ollerup Gymnastikhøjskole er båret af en næsegrus beundring for projektet. Han skrev blandt andet:

»Rundt i Anlægget, men dog særlig oppe omkring Bygningerne, staar smukke Kunstværker og leder Tanken hen paa den Sundhed, Kraft og Harmoni, som er Maalet for Gymnastikhøjskolens Arbejde. I disse Omgivelser ligger de store, stolte Bygninger med Idrætshal og Gymnastiksal, Svømmehal og aabent Svømmebassin, Foredragssal og Klasseværelser, Biblioteker og Opholdsstuer; de mest ideelle Rammer for et sundt og godt Ungdomsliv. Det er et eventyrligt Afsnit af dansk Idræts Historie, der fortæller om, hvorledes denne danske Ungdoms Højborg blev rejst ude i den lille Landsby Ollerup og blev kendt ud over den hele Verden«. (s. 528-29)

Som omtalt ovenfor står Rask Nielsens beskrivelse i samleværket *Den Danske Idræts Bog*. Redaktørerne af værket var Aage Herman og Evald Andersen. Aage Herman var en af initiativtagerne til oprettelsen af Dansk Arbejder Idræt og var denne organisations første formand. Han var en af de få aktive socialdemokrater, der i mellemkrigstiden involverede sig i og forstod vigtigheden af kampen om kroppen.

Godt to generationer senere besøgte to personer – med tætte forbindelser til samme bevægelse som Aage Herman – Ollerup Gymnastikhøjskole. Deres vurdering af højskolen blev en lidt anden end den, Aage Herman lod komme til orde i 1935.

Med historiens bagklogskab – hvori viden om Niels Bukhs omstridte forhold til Nazityskland indgik – oplevede og beskrev Ritt Bjerregaard og Søren Mørch Ollerup Gymnastikhøjskole til samleværket *Danmark i bindet Fyn med omliggende Øer* (1989). – De skrev blandt andet:

»Hovedbygningen ud til vejen er i, hvad

man her til lands kalder »C.F. Hansensstil«, når man er i det elskværdige hjørne. Det er synd for C.F. Hansen, at han er kommet til at hænge på den, og det er heller ikke særlig dækkende. Det er mere præcist (som man også gør) at kalde den »Mussolini-« eller »Hitlerstil«, men det lyder ikke så godt. Det bærende i den er en bombastisk monumentalitet. Her er den opnået ved facadesymmetrien, en bronzefigur foran opkørselen og en meget høj pompøs trappe midt for« (s. 160).

Hvor ofte er mellemkrigstidens nyklassicistiske byggeri ikke blevet betegnet som fascistisk arkitektur. Vel gjorde både Hitler og Mussolini brug af klassicismen, men der var tale om en generel trend i mellemkrigstiden. Et nærmere blik på Aarhus Stadion, Svømmehallen ved Københavns Idrætspark eller tilsvarende vil bekræfte dette.

Bjerregård og Mørchs ærinde var da heller ikke en egentlig vurdering af Ollerup Gymnastikhøjskole; men en vurdering af Niels Bukh og den danske højskolebevægelse som en del af den danske mytologi. Netop derfor er de i forsøget på at sammensætte et ideologisk billede af såvel personen som bygningerne generelt meget kritiske og nedladende over for Gymnastikhøjskolens bygninger og anlæg.

Hvad angår deres vurdering af dansk folkelig kultur og Niels Bukh sætter de utvivlsomt fingeren på en række væsentlige ømme punkter. De henholder sig her i høj grad til, hvad vi ud fra vore tilgængelige skriftlige kilder ved og derudfra kan vurdere.

Til gengæld har deres interesse i at vurdere Niels Bukh og dansk folkelighed blokeret for en mere sensitiv forståelsesmæssig tilgang til bygninger og anlæg. Deres dom bliver således til en kropsløs vurdering af et kropskulturelt monument. Monumentet bliver vurderet på det ydre. Monumentet opfattet som død historie. Hvad var det spændende ved Lili Marlén og hendes iscenesættelse, spurgte Faßbinder i en af sine seneste film. Hvad var og er det spændende ved Ollerup Gymnastikhøjskole, hvorledes spillede kroppen med i anlægget og i bygningerne.

Og hvorledes spiller man selv med, når man »oplever« et monument. Herom siger vore kilder ikke umiddelbart så meget, men det bliver problemstillingen ikke mindre interessant af. Måske kan indplaceringen af monumentet i *også* en kropskulturel diskurs hjælpe.

Alle fotografier ved Søren Nagbøl.

Noter

1. Følgende artikel er udarbejdet i fællesskab. For at bevare den personlige skrivemåde, vi syntes bedst passede til emnet, oplyses dog, hvem der er ansvarlige for fremstillingen af de enkelte afsnit. En stor tak til forstander Gunnar Hansen Ollerup Gymnastikhøjskole for den venlige modtagelse ved vore besøg.
2. Se hertil Kultur-Analysen, Hans-Dieter König, Alfred Lorenzer, Heinz Lüdde, Søren Nagbøl, Ulrike Prokop, Gunzelin Schmied Noerr/Annelinde Eggert, Psychoanalytische Studien zur Kultur. Fischer Wissenschaft, Frankfurt a/M 1986 og Søren Nagbøl: At bade er regionalt, nationalt og overnationalt. Helgoland på Amager. I Idrætshistorisk Årbog 1990.
3. Seminardeltagernes besøg på Ollerup Gymnastikhøjskole medførte så mange spørgsmål og diskussioner, at svarene falder uden for rammerne for denne artikel. Disse vil blive taget op i forbindelse med vores videre arbejde med problemstillingen med henblik på en artikel til Institut International d'Anthropologie Corporelles næste publikation.

Litteraturliste

- Danmark. Fyn med omliggende øer. Oplevet og beskrevet af Ritt Bjerregaard og Søren Mørch. Gyldendal 1989.
- Den Danske Idræts Bog redigeret af Aage Herman og Evald Andersen. Dansk Haandbogs Forlag, Kbh. 1935.
- Hans Lyngsgård: Idrættens Rum. Nybrud i idrættens arkitektur. Borgen, Kbh. 1990.
- Kultur-Analysen, Hans-Dieter König, Alfred Lorenzer, Heinz Lüdde, Søren Nagbøl, Ulrike Prokop, Gunzelin Schmied/Annelinde Eggert, Psychoanalytische Studien zur Kultur. Fischer Wissenschaft, Frankfurt a/M 1986.
- Søren Nagbøl: At bade er regionalt, nationalt og overnationalt. Helgoland på Amager i : Kropskultur og idræt – regionalt, nationalt og internationalt, redigeret af Jørn Hansen, Niels Kayser Nielsen, Laila Ottesen, Idrætshistorisk årbog 1990.